

3. «Արեգ». Աչքի առջեւ ունինք 1—4 թիւերը:

Թերթին հոգին կը կազմէ ինքն իսկ հրապարակագիր, խմբագիր—հրատարակիչ Պ. Սիմոն Թակոբեան, ծանօթ իր երբեմնի գործունէութեամբ. իր շուրջ համախմբուած են Ա. Իսահակեանի, Յովհ. Մասէհեանի, Զ. Եսայեանի, Կ. Սիտալի, Ա. Արմանի նման ականաւոր գրիչներ. այս տեսակետով շնորհաւորելի է «Արեգ»-ի Բայց մենք աւելին կը յուսայինք: Ցանկալի էր անշուշտ, որ նաեւ ներկայ մեր հին այլ նշանաւոր գրողները մասնակցէին այսպիսի գրական հանդէսի մը եւ ըլլար այն ժամադրաւոր մը կարող գրիչներու: Չենք կրնար ըսել, որ «Արեգ» անտես ըրած է զիրենք. «Եւ թող նրանք, որոնք հոգւով համակիր են այդ իդէալներին, մօտ են ան «Արեգին» եւ աշխատենք միասին», ահա հրաւերը:

Ամագրովս գլխաւորաբար կը մշակուի ընկերաբանական հարցեր՝ համեմատած չափական ու գրական ճիւղերով: Չափական լաւագոյն ու դասական կտորներ կը հրամցնէ «Արեգ» յանձին արեւելահայ շնորհալի բանաստեղծ Ա. Իսահակեանի, եւ արեւմտահայ Կ. Սիտալի, Ա. Երկաթի, Ա. Արմանի, Ա. Աճեմեանի եւն: «Համլէգ»-ի մեծանուն թարգմանիչն ալ Յովհ. Մասէհեան, նման ընտիր թարգմանութիւններով է որ վերստին հրապարակ ելած է, այս անգամ Բայրօնի «Մանֆրէտ»-ն ի ձեռին: Գրական արձակ բաժինն այնչափ ճիւղ չէ իր պէսպիսութեամբ. կը տեսնուին միայն Զապէլ Եսայեան մեր առաջնակարգ կին գրագիրտուհին իր սահուն արձակով՝ «Հոգիս աքսորեալ»-ով, եւ մեր ազգային — ժողովրդական-գրական կեանքը անմահացնելու ճգնող եռանդուն Ա. Երեմեան՝ իր աշուղներով: Իսկ ինքը Սիմ. Թակոբեան նախանձելի դերն ստանձնած է մեր եւ օտար հրապարակագիրներու կեանքն ու գործունէութիւնը պատկերացնելու: Նա անմրցելի է մասնաւորաբար իր քննական վերլուծութիւններուն մէջ: Այսպիսի գրութիւններ են՝ «Արփիար Արփիարեան», «Ռոմէն Ռոլան», եւն:

Թ. 1-ի «Նոր ուղի»-ին մէջ գծուած է այն ծիրն, որուն վրայէն պիտի ընթանայ «Արեգ»-ը: Միեւնոյն թուին մէջ՝ «Հայերէն տառադարձութեան խնդիր» մակագիր յօդուածով ալ՝ ջերմապէս կը պաշտպանէ արեւելահայերու ճիշդ տառադարձութիւնը, որուն պիտի հետեւի եւ ինքը: Լաւ են ասոնք. բայց կը զարմանանք, որ յարգելի Ս. Թակոբեան ցարգ տակաւին չըջա-

վեց հայ տառադարձութենէն ոչ նուազ կրնա՞նք ու կարելոր ուրիշ խնդիրներ, ինչպէս օրհամար ուղղագրութեան, կիտագրութեան, քերականական ձեւերու միօրինակութեան, հայերէն բառագանձի ճշգրիտ գործածութեան մասին: Այս չքննադատուած ընթացքին հետեւութեամբ է անշուշտ, որ մենք մի յօդուածագիրնոյն «Արեգ»-ի մէջ, իր ուրոյն ուղղութեան կը հետեւի, չըսելու համար նաեւ քմահաճոյքին: «Արեգ»-ի նման գրական հանդէս մը զերծ ըլլալու է նման անորոշ ընթացքէ. եւ բաղձալի է, որ ինչպէս տառադարձութեան խնդրոյն մէջ հետեւեցաւ ուղիղին եւ ընդհանրապէս ընդունուածին՝ ու գծեց զայն իրեն չափանիշ. այսպէս ալ վերոյիշեալ խնդիրներու մէջ եւս ունենալ որոշ ուղղութիւն, եւ այն՝ ճշգրիտ ուղղութիւն, որուն իրրեւ ռահմիւրայի՝ նորահաս սերունդն աներկիւղ կարենայ հետեւիլ:

Կը մաղթենք որ «Արեգ»-ի արդիւնաւոր խմբագրին առջեւ հալի ու չքանայ ամէն նիւթական ու բարոյական դժուարութիւն. եւ «Արեգ»-ն իր թեւակոխած ուղիին մէջ ստուգիլ լուսասփիւռ ջահ մ'ըլլայ:

4. «Բանւոր». «Հայ Բանուորական Միութեան» Ամերիկայի շրջանակին օրգան ու պաշտօնաթերթս, որ Փետ. 22-ին ի Նիւ-Եորք սկսաւ հրատարակուիլ, ծնունդ է «Աշխատաւոր»-ի եւ «Նոր Հոսանք»-ի միութեան: Հաւատարիմ իր սկզբունքին՝ դասակարգային կոուի, ան կը յարձակի «Կապիտալիստ» Եւրոպայի եւ «Իմպերիալիստ» ու «Բուրժուա» դասակարգերուն դէմ, պաշտպանելով միշտ բանուորին շահերն՝ իրեն ինքնուրոյն լեզուաւ, ու ազատամիտ գաղափարներու նման նաեւ ինքնատիպ ուղղագրութեամբ: «Բանւոր»-ի խմբագրութիւնը լաւ գիտէ, որ իր լեզուն հայերէն չէ, այլ եւրոպականացած ու «սիւլիլիզէ» եղած ոսկեղինիկ ճենարէն մը, որ բնական է անհասկանելի պիտի մնար բանուորին. ուստի հարկ կը համարի մասնաւոր բառագիրք մը յաւելուլ ետեւն, որով հնարաւորութիւն կը տրուի բանուորին «Բանւոր»-ի հասկնալու: Եւ օրեայ թերթս ունի իր ծաղիկ վաւելտի բաժին մը եւս, ու մերթ ընդ մերթ կը տեսնուին գրական եւ գրախօսական գրութիւններ ալ:

5. «Բարձրալսանք». Ընդհանուր շարժումին մէջ պոլսահայութիւնը չէր կրնար ետ մնալ: Այսպիսի մեծ գաղութի մը մէջ, ուր թէեւ անպակաս եղած են միշտ պարբերաթերթերը:

Այսպէս ուրեմն հայ գրական
երկայն ժամանակ միջնադէ կենսի մ'ապրեցաւ
եւ հուսկ ուրեմն տուաւ երեք՝ գրական հան-

1. Կ. Պ. կը հրաաարակուի նաեւ «Ոստան», պար-
բերաթերթն, որ տակաւին չէիք տեսած:

լոյսն, որ նոյնպէս իր կարգին պիտի ջանայ վառ պահել սոյն խանդը, եւ իրեն շուրջ խմբուած տեսնել եթէ ոչ ամբողջ գաղութն՝ գոնէ մեծամասնութիւնը: Շարաթական պիտի ունենայ նաեւ յաւելուածներ ուսմաններէն լեզուաւ:

9. “Շոր կեանք”. Սկսած է հրատարակուիլ ի Թէհրան. մեզի անմատչելի:

10. “Սուրիական մամուլ”. Ասորիք վերջերս՝ մանաւանդ իլիլիկոյ պարպումէն ետքը՝ ժամադրաւոր դարձած էր հայ հոծ բազմութեան. հոս ալ պէտք էր դարձեալ մամուլ մը, որ անմիջիժար սրտերն սփոփէր ու վառ պահէր տարագիրներու ազգային ղգածումը: “Սուրիական մամուլ” օրաթերթն ահա՝ տնօրէնութեամբ Տիգրան Երեցեանի՝ կու գար նաեւ սիրոյ եւ համերաշխութեան սերմը ցանել հայ եւ օտար ցեղերու միջեւ. ան գրեթէ միաժամանակ լոյս տեսաւ “Ազատ ինքնահայ” ուն հետ (Յուն. 29 Հալէպ¹). Բայց անկից աւելի մեծ եղաւ իր տպագրեալ ծաւալն եւ շարաթն երկու անգամ կանոնադր կերպով սկսաւ լոյս տեսնել, տարով միշտ առաջնորդող խմբագրականներ, տեղական ու ազգային կեանքէ տեղեկութիւններ, քաղաքական լուրեր: Յանձին “Սուրիական մամուլ” Ասորիքի Հայութիւնն այս երրորդ անգամն է, որ կ’ունենայ իր պարբերաթերթն՝ աւելի կատարեալ քան միւսներն: Կը մաղթենք “Ս. մամուլին” եւ “Ազատ ինքնահայ” ուն, որ իրենց շուրջը գտնուող գաղութին կեանքն ըլլան, անշէջ պահեն հայ սիրտը եւ մտաւորական ուժերն ալ ոգեւորեն դիմելու դէպ ի գրականութեան ծաղկեալ դարաստանները:

11. “Վաստակ”, առեւտրական տնտեսական շարաթաթերթ ի Կ. Պոլիս. տակաւին չենք տեսած:

Հ. Ա. 70.

ՄԱՏԵՆԱԳԻՏԱԿԱՆ ՏԵԼԵԿՈՒԹԻԻՆՆԵՐ

1921 ՏԱՐԻՈՑ

Գ. Գեղարուեստական եւ Պատմական:

Diehl Ch., L'Architecture arménienne aux VIIe et VIIe siècles. REA. I, 3, 1921, էջ 221—231. — Ստրիգովսկի ծանօթ աշխատութիւնը նկատի կ’առնու. թէեւ կը գնահատէ զայն, սակայն չափազանց կը գտնէ Ստրիգովսկի հայանպաստ կարծիքները: Զ—Է դարերուն հայ արուեստին ինքնատիպ գծերը շատ աւելի քիչ են քան որ կը հաստատէ Ստրիգովսկի հայ արուեստին աղբյուրներն անուանալի է: Ճիշդ է, որ Թ—ԺԱ դարերուն հայ արուեստն աւելի ինքնայատուկ եւ ստեղծագործ նկարագիր կը զգենու, — թէեւ նոյն իսկ այս շրջանի գլուխ գործոցներն հին հրաշակերտներու կրկնումն են — ճիշդ է, որ հայ ճարտարապետութիւնը Թ—ԺԱ դարուն թողուց հայրենի անձուկ սահմանները, եւ բաւական ընդարձակ աշխարհակալութիւններ ըրաւ. ի վերայ այս ամենայնի կարելի չէ Ստ. ի հետ սա յուսով պարարուիլ, թէ գտնուած է “այն հաստատուն հողը”, որուն վրայ պիտի կերտուէ Արեւելքի քրիստոնէական արուեստի յառաջագայումը եւ զարգացման պատմութիւնը: Գիլ այս անթիւ կու տայ չորս լուսատիպ նկար (Ֆեթֆաճեանէ)՝ Երեւոյքի, Տեկորի, Զուարթնոցի, Գարաֆիլիսի խոյաներէն, բաց աստի Երեւոյքի եւ Տեկորի տաճարները գունատիպ: — Գիլ յօդուածը թարգմանած է հայերէնի՝ Տ. Ե. Մելիք, Կոնստանդնուպոլիս, 1921, թիւք՝ 32, 33, 34, 35.

Բարգէն Եպ.՝ Մեծն Ներսէս (353—373). Կոնստանդնուպոլիս, 1921, թիւք՝ 24, 25, 26, 27. — Զորս յօթիւնը հետեւեալ տեսակէտներով. Իր տեղը պատմութեան մէջ. Ծագումը. Կրթութիւնը. Սենեգիրը, Կատարած գործը՝ դպրոցական, եկեղեցական, մարդասիրական. Վախճանն ու յիշատակը. Զաւարտ դրած է “Շարական Մեծ Ներսիսի” Ողորմեա ԳԶ. “Որ ասացեր”:

Tournebize F., Les Frères-Unites ou Dominicains arméniens. ROC II, 1920/21, էջ 145—161. — Հիմնուած զիսաւորաբար Արեւելի աշխատութեան վրայ (Սիսական) կը գծէ Միաբանող եղբայր ծանօթ պատմութիւնը, ծանրանալով Բարթողիմէոսի (1318—1333) եւ Նիկողայոս Ապարանեցւոյ վրայ (1560—1598), որով եւ կ’աւարտէ առաջին յօդուածը: Զափազանց խիստ կը գտնէ Միաբանողներու լեզուական աղճատումներուն դէմ արձակուած դատակիւքները, բայց չ’ուրանար, որ կրօնական խնդիրներու մէջ անխոհեմ քայլերէ զերծ չեն ձեռնարկ միշտ:

Գալէմբեարեան Հ. Գր.՝ Կենսագրութիւններ Ա. (1554—1822): Կենսագրութիւններ երկու հայ պատմական Հայ կաթողիկոսներու եւ ժամանակին Հայ կաթողիկոսներու վերին 1915, էջք

¹ Հալէպ 1919ին լոյս տեսած է նաեւ “Ինքնահայ” երկօրեայ թերթ մը, որուն անձանցով ենք մօտենալու: